

Коли йдеться про “козаків-татар” (у 1528 р.) (с. 81), то слід було б зазначити, що останні ніякого відношення до запорожців не мали, бо козаками називали також легку кінноту у війську Речі Посполитої. Коли йдеться про Івана Нечипоренка, то варто було б розшифрувати це прізвище: мова йде про добре відомого Івана Золотаренка — брата дружини Богдана Хмельницького (с. 77). Мабуть, не варто було вживати подекуди застарілі оцінки і терміни, як, наприклад, “московська авантюра Лжедмитрія I” (с. 129). Внаслідок цієї так званої авантюри в Московській державі впала династія, на престол сів сам Лжедмитрій, пізніше — королевич Владислав і т. д., а що найважливіше, завдяки зусиллям запорожців Україні були повернуті землі Сіверщини. І нехай Річ Посполита була не державою-матір'ю, а мачухою для України, однак з'єднання в одній державі етнічних українських земель було прогресивним явищем.

На жаль, монографія не позбавлена друкарських помилок (с. 20, 23, 29, 117 та ін.). Однак ці недоліки не можуть серйозно вплинути на загальну позитивну оцінку монографії В. Щербака, котра буде корисною всім, хто досліджує історію українського козацтва.

Ю. А. МИЦИК (Київ)

СТУДІЇ З АРХІВНОЇ СПРАВИ ТА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА. — Т. 1.

Український державний науково-дослідний інститут
архівної справи та документознавства.

К., 1996. — 166 с.

У 70-х рр. Головархів УРСР порушив питання про створення філіалу Всесоюзного науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства. Однак у Москві вирішили, що існуючого інституту цілком досить для всіх республік. Після того, як Україна стала незалежною, необхідність в науково-дослідному архівознавчому центрі зрозуміли всі. Незважаючи на несприятливу економічну ситуацію, уряд виділив кошти, і з початку 1995 р. Український державний науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства розгорнув свою діяльність.

Успішність роботи наукової установи теоретичного профілю вимірюється насамперед рівнем її друкованого органу. Оцінити діяльність цього інституту за перші два роки існування тепер є можливість. Перший том “Студій з архівної справи та документознавства” вийшов з друку. Це видання показує, що спеціалізований науково-дослідний інститут українських архівістів успішно пройшов етап становлення.

Щорічник відкривається статтею директора інституту В. Ляхоцького “Основні напрями діяльності Українського державного науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства”. Серед цих напрямів — архівознавство, документознавство, забезпечення схоронності документів, автоматизація архівних технологій, економіка архівної справи, науково-інформаційне забезпечення архівних установ. Інститут у співдружності з працівниками установ НАН України, вузів, музеїв та архівів розпочав підготовку “Нарисів з історії архівної справи України”. Одночасно забезпечується підґрунтя для праці по створенню у найближчому майбутньому “Української архівної енциклопедії”. Необхідність в такому узагальнюючому виданні відчувають всі, хто має справу з архівами.

Спеціалісти інституту, як повідомляє В. Ляхоцький, започаткували науково-дослідну роботу в галузі сучасних технологій архівозберігання. Спільно з фахівцями Національної парламентської бібліотеки розроблена програма фізичної схоронності бібліотечних і архівних фондів, орієнтована на розв'язання комплексу проблем зберігання, реставрації

та репрографії нагромадженої на паперовій основі інформації. Національна програма дасть можливість органічно увійти в міжнародні програми "Збереження і консервація" та "Пам'ять світу".

К. Климова розглядає в щорічнику принципи класифікації та обліку документів Національного архівного фонду (НАФ) в музеях. Закон України "Про Національний архівний фонд і архівні установи" визнав за музеями право зберігати зібрання писемних матеріалів, що нагромадилися у фондосховищах, і поповнювати фонди та колекції профільними документами. Це зробило актуальною проблему створення єдиної системи централізованого обліку документів НАФ, котра має забезпечити зв'язок локальних архівних, музейних і бібліотечних фондів. Автор зупиняється на питаннях систематизації, класифікації та обліку документів НАФ в музеях, розв'язання яких полегшить їх введення в науковий обіг.

Група співробітників Державного архіву Дніпропетровської області виступила з статтею, що починається з розгляду краєзнавчих та історико-археографічних досліджень на Катеринославщині, започаткованих ще архієпископом Гавриїлом та істориком А. Скальковським у першій половині XIX ст. В утворенні Дніпропетровського архіву і комплектуванні його документальних багатств, підкреслюють автори, велику роль відіграли такі відомі історики, як В. Біднов, Д. Дорошенко, В. Пічета, Д. Яворницький та ін. Зокрема, перший завідувачий архівом проф. Яворницький у 1922 р. спромігся врятувати документи Катеринославського губернського правління і духовної консисторії, вже переданих місцевій паперовій фабриці на переробку.

З'ясовуючи долю багатьох фондів, які вважалися безповоротно втраченими під час війни, дніпропетровські архівісти виявили, що немало вивезених окупантами матеріалів зберігаються в Росії, США, Ватикані та інших країнах. Отже, постає проблема повернення культурних цінностей в Україну.

Основну увагу автори приділили сучасному стану дніпропетровських архівів, особливо забезпеченню схоронності фондів і комплектуванню. Ці проблеми важко розв'язувати в умовах економічної кризи. Виходячи з власного досвіду, автори підкреслюють важливість комп'ютеризації архівної справи.

Проблема реституції документів порушується в статті директора Закарпатського облдержархіву М. Делегана. У липні 1992 р. голови держав СНД у Мінську підписали угоду про повернення культурних та історичних цінностей країнам — їх власникам. Проте в угоді не передбачено механізму здійснення реституції, і в кожному окремому випадку доводиться добиватися результату шляхом двосторонніх переговорів. Зокрема, останні ведуться щодо повернення матеріалів про регулювання річок Закарпаття. У 40—50-х рр. матеріали були передані у тимчасове користування одному з лєнінградських проектних інститутів, але не повернулися назад. Вони й тепер мають практичне значення, оскільки проблема укріплення річок і захисту населення від повеней у гірському краї залишається актуальною.

М. Делеган справедливо зазначив, що історію Закарпаття треба досліджувати передусім на архівах Угорщини, Австрії, Чехії, Словаччини, Румунії. Можна сподіватися, що деякі фонди у майбутньому вдасться повернути. Але основна частина відомостей про Закарпатську Україну зберігається у фондах центральних установ тих держав, до складу яких входило Закарпаття. У зв'язку з цим в статті ставиться питання про налагодження копіювання документальних матеріалів. З власної ініціативи обласний архів уклав двосторонні угоди про обмін ксерокопіями документів із спорідненими установами Угорщини та Румунії.

Стаття І. Матяш присвячена аналізу змісту української архівної періодики 20—30-х рр. Увагу автора привернули видання, переважна біль-

шість яких перетворилася на бібліографічний раритет. Ретельно відібрано думки і судження, які являють інтерес для сучасних архівістів.

У змістовній статті Я. Калакури висунута низка питань, у тому числі дискусійних, пов'язаних з предметом та об'єктами архівознавства, його методологічними засадами, джерельною базою. Автор переконливо обґрунтовує свої визначення і детально висвітлює етапи історіографії архівознавства.

Об'єктом дослідження Г. Папакіна є теоретичні питання археографії у короткочасній діяльності Археографічної комісії ЦАУ УСРР (1929—1930 рр.). Автор характеризує підходи тогочасних архівістів до опрацювання “Правил видання документів архівів”, аналізує плани комісії, яка добилася на диво плідних результатів. Особливий інтерес становлять підходи вчених 30-х рр. до видання “Архіву Коша Війська Запорозького” — давньої і, на жаль, досі нереалізованої мрії істориків.

Н. Кіструська досліджує документальну інформацію про вплив підприємницької діяльності на модернізацію промисловості і транспорту України в другій пол. XIX ст. Проблема технічного перевороту в українській промисловості залишається недостатньо вивченою, незважаючи на наявність кількох монографічних досліджень. Н. Кіструська підходить до неї не з боку державної політики, як її попередники, а ставить у центрі дослідження приватну ініціативу.

Немало цікавих матеріалів вміщено в рубриках збірника, присвячених історії і теорії документознавства (С. Кулешов, М. Ларік), історії установ (В. Шандра, В. Резнікова і В. Пікіна), огляду архівних фондів (О. Довганич, О. Задніпровський і Л. Задніпровська, В. Ляхоцький), видатним архівістам (І. Войцехівська), архівознавству за кордоном (І. Антоненко), публікації архівних документів (О. Коваленко, Р. Пиріг і Д. Бурім), бібліографії (М. Варшавчик, Т. Гуртовенко, Л. Корогод).

Цей стислий огляд переконує в тому, що нове видання буде з великим інтересом зустрінуте істориками і архівістами.

С. В. КУЛЬЧИЦЬКИЙ (Київ)

М. М. Варварцев

**ІТАЛІЙЦІ В УКРАЇНІ (XIX ст.):
БІОГРАФІЧНИЙ СЛОВНИК ДІЯЧІВ КУЛЬТУРИ**

К., Інститут історії України НАНУ. — 1994. — 196 с.

Історія італійців в Україні та італо-українських зв'язків налічує століття. Для здійснення економічних, суспільно-політичних та культурних контактів українського та італійського народів завжди існували сприятливі історичні умови і тому вони були досить плідними.

Сьогодні відкриває нові можливості для розвитку взаємних суспільних та культурних відносин України та Італії як незалежних держав. Тому актуальним є вивчення історичних коренів культурних взаємодій, особливо історико-культурної спадщини італійців в Україні, їх вкладу в розвиток української культури. Чи не найпершою спробою такого роду у вітчизняній науці є рецензована праця.

М. Варварцев — доктор історичних наук, головний науковий співробітник Інституту історії України НАН України, автор багатьох праць з італієзнавства.

Проблеми суспільно-культурної діяльності італійців в Україні у новий час були вперше порушені автором у його монографії “Україна в